

РОЗДІЛ 5

МІЖНАРОДНЕ МОРСЬКЕ ПРАВО

*Бабіч К. В.,
студентка,*

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ АЗОВСЬКОГО МОРЯ ТА КЕРЧИНСЬКОЇ ПРОТОКИ

Після отримання Україною незалежності в 1991 р. відразу ж постало питання забезпечення національної безпеки й захисту державних кордонів. Вагома роль у вирішенні даного питання відводиться делімітації і демаркації українсько-російського кордону.

За часів існування СРСР проблеми правового статусу Азовського моря і Керченської протоки не існувало взагалі, оскільки їхні води належали до внутрішніх вод Радянського Союзу. Після отримання незалежності колишніми радянськими республіками, вихід до Азовського моря та Керченської протоки отримали дві суверенні держави – Україна та Російська Федерація, тому Азовське море втратило статус внутрішнього моря, береги якого належать одній державі.

Першим нормативно-правовим документом, що став основою для вирішення питань облаштування державного кордону України з Російською Федерацією, став Закон України «Про державний кордон України» від 1991 р., також було підписано широкомасштабний політичний договір «Про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією». Відповідно до положень цього договору, Росія визнавала недоторканість території та державного кордону України. 14 січня 1998 р. цей договір ратифікувала Верховна Рада України, а 25 грудня, 1998 р. – Держдума Росії.

Найбільш неузгодженим і суперечливим в той період постало питання визначення морських кордонів і встановлення режиму їх функціонування, що безпосередньо залежить від визначення статусу акваторій Азовського моря та Керченської протоки й підходить до їх розмежування.

Після тривалих дискусій і переговорів у 2003 р. вдалося підписати Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки, який у квітні 2004 року ратифіковано Верховною Радою України та Державною Думою Російської Федерації. Ним формально за Азовським морем та Керченською протокою було закріплено статус історично внутрішніх вод України та Росії.

Варто звернути увагу на те, що у сучасному міжнародному праві не існує нормативного визначення поняття «історичне море», хоча у доктрині міжнародного морського права в принципі розроблені підстави визнання морських просторів історично внутрішніми. Так, В. Я. Суворова вказує, що такі простори належать до внутрішніх морських вод певної держави у зв'язку з тим, що вони «традиційно в силу географічних особливостей, а також економічного і оборонного значення належали цій державі, що можна кваліфікувати як визнану іншими державами звичаєву норму».

П. Саваськов визначає такі основні елементи концепції історичних вод: 1) особливе географічне положення і конфігурація історичних вод; 2) поширення прибережною державою суверенітету на історичні води протягом тривалого часу; 3) важливе значення історичних вод для економіки та оборони прибережної держави; 4) визнання суверенітету над історичними водами з боку інших держав.

Інститут історично внутрішніх морських вод має звичаєвий характер, тому віднесення тих чи інших морських просторів до категорії історично внутрішніх має здійснюватися міжнародним співтовариством в цілому, і у будь-якому випадку має підтримуватися заінтересованими державами. Крім того, світовій практиці не відомо інших випадків визнання морських просторів історично внутрішніми водами двох держав одночасно. Тому двостороннє визнання Азовського моря та Керченської протоки Договором 2003 р. історично внутрішніми водами України та Росії слід розглядати як таке, що суперечить нормам сучасного міжнародного права.

Ст. 2 Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки, що визначає режим навігаційного використання Азовсько-Керченського басейну, повністю виходить із його статусу як внутрішніх вод України та Росії, і встановлює наступне:

торговельні судна та військові кораблі, а також інші державні судна під прапором України або Російської Федерації, що експлуатуються в некомерційних цілях, користуються в Азовському морі та Керченській протоці свободою судноплавства;

торговельні судна під прапорами третіх держав можуть заходити в Азовське море і проходити Керченською протокою, якщо вони прямують до українського або російського порту чи повертаються з нього;

військові кораблі або інші державні судна третіх держав, що експлуатуються в некомерційних цілях, можуть заходити в Азовське море та проходити Керченською протокою, якщо вони прямують з візитом чи діловим заходженням до порту однієї із Сторін на її запрошення або дозвіл, погоджений з іншою Стороною.

В даній статті закріплюється дозвіл для торговельних суден під прапорами третіх держав заходити в Азовське море і проходити Керченською протокою, лише якщо вони прямують до українського або російського порту чи повертаються з нього, є явним порушенням передбаченого ст. 125 Конвенції ООН з морського права 1982 р. права держав, що не мають виходу до моря, на доступ до моря та від нього і свободи транзиту (в даному випадку мова йде про Азербайджан, Казахстан, Туркменістан та Іран).

Щодо поняття замкнутого (напівзамкнутого) моря, то в ст. 122 Конвенції ООН з морського права 1982 р. поняття «замкнуте чи напівзамкнуте море» означає затоку, басейн чи море, що оточене двома чи більше державами, сполучене з іншим морем чи океаном через вузький прохід, або складається повністю чи переважно з територіальних морів чи виключних економічних зон двох або більше прибережних держав. З наведеного визначення можна зробити висновок, що Конвенція ООН з морського права допускає два випадки визнання морських просторів замкнутими (напівзамкнутими):

1) затока, басейн чи море, яке оточене двома чи більше державами і сполучається з іншим морем чи океаном через вузький прохід;

2) затока, басейн чи море, яке складається повністю чи головним чином із територіальних морів та виключних морських економічних зон двох чи більше держав.

Саме тому, Азовське море дивлячись на його географічні характеристики має визнаватися замкнутим (напівзамкнутим) морем незалежно від того, мають його води статус внутрішніх чи ні.

З огляду на викладене слід згадати, що ст. 123 Конвенції ООН з морського права встановлює такі принципи співробітництва держав щодо замкнутих та напівзамкнутих морів, відповідно до яких прибережні держави повинні намагатися: координувати управління живими ресурсами моря, їх збереження, розвідку і експлуатацію; координувати здійснення своїх прав і обов'язків відносно захисту і збереження морського середовища; координувати політику проведення наукових досліджень і здійснювати там, де це доцільно, спільні програми наукових досліджень в цьому районі; запрошувати, коли це доцільно, інші зацікавлені держави або міжнародні організації до співпраці.

Через відсутність досягнення компромісу та через розбіжність позицій між сторонами, ця проблема залишається невирішеною і на сьогоднішній день. Зумовлено це передусім зіткненням геополітичних й економічних інтересів України та Росії в цьому регіоні. Вирішення даного конфлікту обґрунтовується з погляду гарантування національної безпеки, безпеки мореплавства в цих акваторіях, урегулювання питань делімітації континентального шельфу, захисту прав й економічних інтересів нашої держави в Азово-Чорноморському регіоні.

*Сапуга Ю. С.,
студентка,*

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

ПРОБЛЕМЫ РАЗГРАНИЧЕНИЯ КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ШЕЛЬФА В МЕЖДУНАРОДНОМ МОРСКОМ ПРАВЕ

Вопросы делимитации континентального шельфа являются одними из самых сложных в практике государств. Делимитация является правовым инструментом разграничения границ территории континентального шельфа, то есть определение положения и направления государственной границы по соглашению между сопредельными государствами, зафиксированное в соответствующем договоре и графически изображенное на прилагаемых к нему картах.